

pelbomen. Maar je kan niet zeggen: ik wil eerst de pit, want je moet eerst door de pel en dan door het vlees en dan door het klokhuis. En dan ben je bij de pit, en dan gaat de pit buiten, en die valt in de grond, en die wordt een eigen appelboom.

Ik ben onlangs gaan kijken naar *De Nijl is in Caïro aangekomen* van De Koe. Dat is ongelooflijk, virtuoos, onwaarschijnlijk. En dat is waarschijnlijk helemaal anders dan Stan, helemaal anders dan Het Zuidelijk Toneel, enz. Het zijn andere mensen, andere klimaten, andere wensen, andere inzichten. Allemaal bezig, en dat is goed. Alleen moet het voor mij wel een kwaliteit hebben, waarin ik mij kan herkennen.

Hebt u nooit zoiets ervaren als een generatiekloof? Vindt u het belangrijk dat u blijft bij de tijd?

Dora: Ik heb, doordat ik lesgeef, het grote voorrecht om met jonge mensen te blijven omgaan. Zij zijn nu, zij zijn nu jong. Bijblijven, tja. Je bent van je tijd, je bent sowieso met je tijd mee. Je weet eigenlijk alleen iets van het nu. Bijblijven is nu. Dat is niet in het verleden, want dan blijf je staan, en dat is niet in de toekomst, want dan maak je vooronderstellingen. Maar de tijd verandert natuurlijk. Jullie zijn heel anders dan de generatie uit '79: Lucas (Vandervost), Johan (Van Assche), Warre (Borgmans) en Perceval (Luk).

Ik heb nooit last gehad van een generatiekloof omdat ik de verandering zie. Ik hou van de verandering. De verwondering kan niet vastgelegd worden. Verandering doet mij leven. Want dan is het altijd nieuw. Ze zeggen: 'Dat theater van vroeger, waarin ze stukken helemaal doorspeelden, komt wel terug'. Dat komt niet terug. Waarom zou dat trouwens moeten terugkomen? Het heeft natuurlijk wel 2000 jaar standgehouden, dus wie weet. Maar tegenwoordig nemen ze allerlei stukken, fragmenten, thema's,... en daar maken ze zelf iets mee. Dat is beweging, leven. Maar ik zou dat niet kunnen. Ik ben daar niet bij. Wij hebben iets anders gedaan. In onze tijd is het theater uit de tempels getreden. Dat is volgens mij de grootste verandering geweest. Op zolder spelen, en in de kelders. De tijd van Saint-Germain-des-Prés, van Cobra, toen Claus jong was, en ik, en anderen. Dat was een andere tijd, met andere noden en een ander leven, een andere beweging. Was dat een betere tijd? Moest dat? De tijd gaat vanzelf. Hij stroomt. En jij bent daar een deel in aanwezig.

Was het een tijd van grotere revoluties?

Dora: Ja. Ik was in die tijd met Tone Brulin getrouwd. Wij hebben onze laatste 3000 fr. aan

de huur van een zolder gegeven, om te kunnen spelen. We aten voor erg weinig geld. Dat kan je je nu niet meer voorstellen. Maar het heeft ook geen belang, nu. Geschiedenis, wat ben jij daar nu mee? Dat je denkt: wat heb ik het toch luxueus? Wat een flauwe kul! Is het belangrijk dat theater uit de tempels is gekomen? In die tijd wel. Is het belangrijk dat ze nu thema's nemen en zelf stukken in elkaar steken? Belangrijk is een slecht woord. Het is niet belangrijk: het leeft zo. Belangrijk zijn de menselijke waarden en de menselijke waardigheid. Liefde, aandacht, tederheid, respect, eenvoud, dat is belangrijk.

Misschien is het net om die eenvoud te bereiken 'belangrijk' dat je de geschiedenis kent.

Dora: Verander jij zoveel doordat je op de hoogte bent van al wat er gebeurt in de wereld? Ga jij daardoor een beter mens worden? Ik geloof het niet.

Weten is iets anders dan zijn.

Dora: Absoluut. En toneel gaat parallel met dat leven. Het is die parallelgang die ik interessant vind. Omdat dat openbaringen zijn van minuten. Het leven openbaart zich, manifesteert zich. Dat je die loop bewust kan meemaken, dat is het leven. En is het leven belangrijk? Ja, misschien wel. Het is boeiend.

U hebt ooit gezegd dat u een boeiend leven heeft.

Dora: Ja, dat vind ik wel. (*Ze mijmert even.*) Ja, in '50 had je de grote veranderingen. Nu is er de technologie die het theater komt insluiten. Dat is ook een grote verandering.

Is er tegenwoordig een bepaald soort toneel waar u meer aanklank bij vindt dan bij een ander?

Dora: Ik ga niet graag naar toneel. Het proces interesseert me: hoe kom je van de gedachte van een schrijver tot de uitzending. Ik heb gezien dat dat energie is. Heel het vak is energie: trillingen die je uitzendt en trillingen die terugkomen. Een uitwisseling in aanwezigheid van de ander. Dat wordt heel erg beïnvloed door de omstandigheden: het is telkens anders. Maar er worden wel patronen afgesproken en vastgezet. Die herhaling gaat een beetje in tegen mijn natuur. Je kan natuurlijk ook zeggen: er is geen herhaling, want het gaat telkens om een nieuw moment dat geboren wordt in een nieuwe omstandigheid. Dat is ook waar. Zij die willen spelen, voelen dat ook zo aan. Ik wil geen toneel spelen, dus leg ik het omgekeerd uit.

U speelt toch af en toe?

Dora: Ja, film. Maar niet in aanwezigheid van het publiek, niet in dezelfde adem als het publiek.

Hoelang is het geleden dat u toneel hebt gespeeld?

Dora: (*Denkt na.*) Van '58 tot '63, vijf jaar dus, was ik bij het theater. Dan ben ik naar de radio overgestapt, waardoor ik ook voor de televisie ging spelen, in films. In '72 heb ik *Mistero Buffo* mee gecreëerd. Daar heb ik zestien voorstellingen van gespeeld. Tien in het Nederlands en zes in het Frans, met omswitchen van rollen. Gewoon fantastisch. De regisseur, Corso, heeft me terug aan mezelf gegeven. Want ik had onnoemelijk veel succes gehad. En succes is totaal waardeloos. Op het moment zelf is dat aangenaam, maar verder heeft het niks te betekenen. Trouwens, dat merk je wel. Dat ik vroeger zoveel succes heb gehad, interesseert vandaag toch niemand meer, behalve theaterwetenschappers misschien. Ik bedoel: mensen moeten van jou houden, niet van je succes. Eigenlijk is het succes ook een vorm van houden van, in dat ogenblik zelf dan. Dan is het waardevol. Maar onmiddellijk daarna is dat niet meer zo. Jij bent er niks mee, dat ik zoveel succes heb gehad. Je weet het alleen maar.

Dat is zo. Allicht is het iets anders waardoor u mensen raakt.

Dora: Ja. Raar, niet? Dat is herkenning, denk ik: mensen wensen zich te (her)kennen. Als ik goed theater zie, dan voel ik mij daarmee verbonden: ik wil natuurlijk met het goede verbonden zijn. Zonder dat je je daarvan bewust bent, gebeurt er heel veel wanneer je een stuk goed vindt. Wanneer ik bijvoorbeeld het verhaal van Medea lees, vind ik dat wel erg, maar ben ik niet in tranen. Maar wanneer ik ga kij-

foto: Studio Artona

